

105067

Av E-tjenestens saga

Av John Sand

I okkupasjonstiden ble det opprettet flere E-tjenester. Først ute var sjefen for Justisdepartementet i Administrasjonsrådet, sorenskriver Harbek. Den 4. juni 1940 sendte han ut et rundskriv til landets politimestre om at Jonas Lie var ansatt som inspektør i bl.a. "politimessige anliggender av politisk karakter." Oslos Milorg-sjef, major Langeland, kommenterer ansettelsen ^{av} Jonas Lie i "Dømmer ikke" s. 98 : "Det mest påfallende er at Jonas Lie skulle ha telegrafisk underretning hvis en mann var flyktet." Videre uttaler Langeland : "Justisdepartementet under Harbek organiserte med andre ord en offisiell norsk etterretningstjeneste for det tyske sikkerhetspoliti." Det hører med til historien at etter krigen ble Harbek en meget streng dommer i "landsvik"-saker. I 1962 ble han æresmedlem av Dommerforeningen.

Av eksilregjeringen i London ble den første E-tjeneste FD/E etablert i London i januar 1941 med major Finn Nagell som sjef. Etterretningssjef Chr. Christensen skriver i "Det hemmelige Norge" at "FD/E kom i vanry, fordi virksomheten tildels ble oppfattet som politisk overvåkning." Tilsvarende opplyser professor Olav Riste i Londonregjeringa I" at blant nordmenn i London var det "ein utstrakt mistanke om at "security"-sida ved E-kontoret vart brukt av regjeringa til politisk overvåking"

Med bakgrunn i et PM fra rittmester Bjørn Christophersen bestemte eksilmyndighetene 3. mars 1942 at militærseksjonen i FD/E skulle overføres til FO II. "FD/E ville etter dette bli eit security og overvåkingsorgan" beretter Olav Riste. Den 17. september 1943 hadde C.J. Hambro foretrede i eksilregjeringen. "Han sa at E-kontorets ledelse var lite heldig sammensatt og at de ledende hadde en altfor ensidig politisk innstilling", heter det i møtereferatet. Statsråd Paul Hartmann forteller i "Bak Fronten" at E-kontoret "vesentlig er besatt med arbeiderpartifolk." Hartmann beklager seg også over "det sektvesen som forekom fra fagorganisasjonens og Arbeiderpartiets side."

I okkupasjonstiden etablerte norske eksilmyndigheter i Sverige en rekke kontorer. "Rettskontoret drev således overvåkning i flyktningsesamfunnet", opplyser professor Ole Kristian Grimnes i "Et flyktningsesamfunn vokser fram". Militær etterretning og sabotasje i Norge ble stort sett utført av norske agenter i britisk tjeneste. "-alle utgifter, ca. kr. 80.000.- som engelskmennene betaler i dag som lønninger til folk som utfører hemmelig arbeid i Norge, sabotasje o.l. Disse folk kommer på denne måte i et slags avhengighetsforhold til britene, og gir rapporter direkte til konsul Nelson ved den britiske legasjon i Stockholm", skriver statsråd Hartmann.

I London var E-kontorets årlige utgifter over £ 80.000.- I tillegg kom lønninger. "Etter sakens natur kan det ikke foretas alminnelig revisjon av disse utgifter" opplyser finansminister Hartmann.

Forfatteren Sigurd Hoel kalte det norske eksilmiljø i London for dvergenes paradys. Noe riktig er det nok i denne karakteristik. Den måten Trygve Lie behandlet Nygaardsvold på er bare ett eksempel. I Nygaardsvoldbiografien "I malstrømmen" forteller Harald Bentsen : "Hjelmtveit pekte på den sensurinstans som Trygve Lie hadde utgjort i forhold til regjeringen og som statsministeren tidlig fikk erfare... Fra nyttår til 22. april 1941 hadde Nygaardsvold skrevet tre lange brev til Frihagen uten at noen var kommet fram." "Og enda forsikret man meg i utenriksdepartementet at brevene skulle gå med fly dagen etter de var innlevert" sa Nygaardsvold. Samme forholdsregler traff Trygve Lie overfor president Hambro. Da han under opphold i London fikk en dame til å skrive noen brev for seg, kom damen etterpå og fortalte Hambro at hun hadde fått instruks om at alt hun skrev for ^{Hambro} skulle forevises Trygve Lie. Damen sa til Hambro at hun ikke ville medvirke til slikt spioneri.

Hambro skrev i sin dagbok at han "følte seg omgitt av en aura av mistenksomhet." Om eksilregjeringens medlemmer skrev Hambro i sin dagbok : "Grunnskaden for dem alle er deres livs fullkomne uvirkelighet. De er løsnet fra realitets jordbunn og fører en gresshoppetilværelse alle sammen. De vever ikke og de syr ikke."

Hvor farlig E-tjenesten dengang var ble påpekt av president Hambro i Odels-tinget 20. juli 1949. Presidenten sa bl.a.: "Regjeringen gjennom Hjemmefronten brukte som informasjonskilder i Norge, som ikke hadde spesiell trening i politisk eller offentlig ansvar og som kunde sende inn de merkeligste anklager mot navngitte personer, som ikke fikk anledning til overhodet å vite, hvad der ble skrevet om dem. Jeg er overlærer Haug takknemlig fordi han har tatt opp denne sak og bragt inn for retten en anonym skrivelse til Regjeringen som har vært trykt i utdrag, hvor han for det første beskyldes for å være forræder og for det annet anbefaler å likvidere ham."

Det kom ingen innvending mot Hambros innlegg.

Noen vil spørre : Var overlærer Haug NS og medlem av Lærersambandet ?- Nei, det opplyses om ham at han tilhørte Hjemmefrontens innerste ledelse og at det var ham som organiserte Lærerfronten. Hvorfor skulle han da likvideres ? - Direktør Lorentz Vogt svarer på dette spørsmålet i Tønsberg Blad 20.11.50 :

"Haug begikk en dødssynd. Da "Kretsen" i strid med norsk lov, men i overensstemmelse med en Quislingforordning vilde avskaffe de valgte kommune-styrer og erstattet disse med autoritært oppnevnte stillet Haug seg på rettens grunn. Han samarbeidet med så utmerkede nasjonale menn som professor Jon Skeie, dommer Debes , sjefredaktør Nesse og mange andre."

Direktør Vogt skriver også : " Intet menneske kan i dag vite hvilke sladder-historier-der ligger i Utenriksdepartementet eller på andre offisielle steder."

Direktør Vogts opplysninger blir bekreftet av professor Olav Riste i "London-regjeringa II " Han forteller om "Kretsens mest vidtgående krav om full ut-sjaltning av normale demokratiske prosessar og institusjonar, anten dei no galdt Stortinget, kommunestyra eller regjeringsfunksjonen."

I Hambros "Dagboksblade" står det : " I forholdenes medfør ble Hjemmefronten et diktatur over både tenke- og handlemåte."